

Asia: VN/27681/2025

Lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain kehittämistarpeiden arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne arviomuistion luvusta 5 (Valvontalain 1 luku Yleiset säännökset)

Lasten oikeuksien toteutumisen kannalta keskeistä on, että palvelujärjestelmä on yhdenvertainen, ennakoitava ja lapsen näkökulmasta saavutettava riippumatta hyvinvointialueesta. Valvontalain yleisten säännösten ja soveltamisalan tulee tukea lasten oikeutta oikea-aikaiseen apuun ja tukeen, erityisesti varhaisessa vaiheessa ennen ongelmien kasautumista.

Valvontalaki on tuonut merkittävän rakenteellisen muutoksen sosiaali- ja terveystalouden valvontaan, kun aiemmasta luvanvaraisen ja ilmoitusvelvollisen toiminnan jaottelusta on luovuttu ja se on korvattu yhdellä rekisteröintiin perustuvalla menettelyllä. Tämä muutos on periaatteellisesti selkeyttävä, mutta korostaa samalla soveltamisalan täsmällisen määrittelyn merkitystä.

ETKL pitää laissa arviointimuistiossa esitettyä linjausta sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen tukitoiminnan rajautumisesta valvontalain rekisteröintivelvoitteen ulkopuolelle yleisesti ottaen ja pääsääntöisesti perusteltuna ja toimivana. Arviointimuistiossa tämä rajausta tunnustetaan tietoisena ratkaisuna, jolla turvataan matalan kynnyksen, tukimuotoisen ja usein järjestöjen toteuttaman toiminnan joustavuus ja saavutettavuus. ETKL jakaa arviointimuistiossa esiin tuodun näkemyksen siitä, että sääntelyn keskeiset haasteet eivät liity tähän perusratkaisuun, vaan ennen kaikkea lain tulkintaan ja soveltamiseen etenkin tilanteissa, joissa toiminta sijoittuu varsinaisten sosiaalipalvelujen ja muun tukitoiminnan rajapintaan. Nämä tulkinnalliset epäselvyydet ovat merkityksellisiä erityisesti palvelujen käyttäjien oikeuksien ja yhdenvertaisen aseman näkökulmasta. Mikäli lain soveltaminen vaihtelee alueittain tai eri toimijoiden välillä, palvelujen käyttäjien tosiasiallinen yhdenvertaisuus hyvinvointialueilla voi vaarantua. ETKL pitää siksi tärkeänä, että arviointimuistiossa tunnustettua tarvetta valtakunnallisesti yhtenäiseen ohjaukseen ja selkeisiin tulkintalinjoihin vahvistetaan jatkovalmistelussa.

ETKL katsoo, että arviointimuistiossa esiin nousseet tarpeet valvonnan vahvistamiseen ja toisaalta soveltamisalan täsmentämiseen eivät ole toisiaan poissulkevia. Ne edellyttävät riskiperusteista lähestymistapaa, jossa korkean riskin ja yksityisissä tiloissa tapahtuvaan toimintaan kohdistetaan riittävät valvontarakenteet, samalla kun matalan kynnyksen ja varhaisen tuen saavutettavuus turvataan yhdenvertaisesti kaikilla hyvinvointialueilla. Palvelujen käyttäjän näkökulmasta

yhdenvertaisuus merkitsee sekä suojaa kaltoinkohtelulta että oikea-aikaista pääsyä apuun ilman alueellisia tai tulkinnallisia esteitä.

Arviointimuistiossa esiin nostettu tarve valtakunnallisesti yhtenäisille tulkintalinjoille ja ohjaukselle on keskeinen palvelujen käyttäjien oikeuksien ja turvallisuuden kannalta. Yhtenäinen soveltaminen tukee sekä varhaisen ja matalan kynnyksen tuen saavutettavuutta että sen varmistamista, että silloin kun toiminta tosiasiallisesti ylittää tukimuotoisen tuen ja lähestyy varsinaista palvelutuotantoa, siihen kohdistuu asianmukainen valvonta. Valvontalain jatkokehittämisessä onkin tärkeää vahvistaa riskiperusteista ja käyttäjän näkökulmasta johdonmukaista soveltamiskäytäntöä, joka turvaa sekä suojelun että yhdenvertaisen pääsyn matalan kynnyksen tukeen kaikilla hyvinvointialueilla.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 6 (Valvontalain 2 luku Palveluntuottajaa ja toimintaa koskevat edellytykset)

Lasten oikeus turvallisiin ja laadukkaisiin palveluihin edellyttää, että palveluntuottajaa ja toimintaa koskevat edellytykset sekä valvonta kohdentuvat oikein niihin tilanteisiin, joissa lapsi on erityisen haavoittuvassa asemassa. Valvonnan merkitys korostuu erityisesti pitkäkestoisessa huolenpidossa, yksityisissä toimintaympäristöissä ja tilanteissa, joissa lapsen mahdollisuudet itse ilmaista kokemuksiaan ovat rajalliset. Arviomuistion mukaisesti valvonnan ja vaatimusten tulee olla aidosti riskiperusteisia ja ennakoivia, jotta lapsen oikeus suojeluun toteutuu ilman katvealueita palvelujärjestelmässä. Samalla on tärkeää, että valvonnan kohdentaminen ei estä tai viivästyä lasten ja perheiden pääsyä turvallisiin ja tarpeenmukaisiin palveluihin, vaan tukee lapsen edun ensisijaisuutta kaikissa palvelutilanteissa.

ETKL katsoo, että valvontalain 2 luvussa säädettyjen palveluntuottajaa ja toimintaa koskevien edellytysten keskeinen tarkoitus on turvata palvelujen käyttäjien, erityisesti lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, turvallisuus, oikeudet ja luottamus palveluihin. Palveluntuottajaa koskevat vaatimukset ja valvonta ovat välttämättömiä silloin, kun toiminta tosiasiallisesti sisältää palvelutuotannolle ominaisia piirteitä ja siihen liittyy merkittäviä asiakas- tai potilasturvallisuusriskejä.

ETKL yhtyy arviomuistiossa esitettyyn arvioon siitä, että nykyinen lainsäädäntö jo rajaa sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 ja 3 momentin mukaisen tukimuotoisen toiminnan pääsääntöisesti rekisteröintivelvoitteen ja näiden edellytysten ulkopuolelle. Haasteet eivät siten liity ensisijaisesti sääntelyn perusratkaisuun, vaan siihen, miten palveluntuottajaa koskevat edellytykset ja valvonta kohdentuvat käytännössä rajatapauksissa, joissa tukitoiminta ja palvelutuotanto voivat limittyä.

Palvelujen käyttäjien näkökulmasta on olennaista, että korkean riskin tilanteisiin, kuten pitkäkestoiseen huolenpitoon, yksityöskentelyyn tai toimintaan, jossa asiakkaan toimintakyky on merkittävästi rajoittunut, kohdistuu riittävä ja ennakoiva valvonta. Samanaikaisesti on huolehdyttävä siitä, ettei palveluntuottajaa koskevien edellytysten tulkinnallinen epäselvyys heikennä matalan kynnyksen ja varhaisen tuen saatavuutta niille lapsille ja perheille, joille oikea-aikainen apu on keskeinen osa suojelua ja hyvinvoinnin turvaamista.

ETKL pitää välttämättömänä, että valvontalain jatkokehittämisessä ja ohjauksessa vahvistetaan aidosti riskiperusteista lähestymistapaa. Käytännössä tämä tarkoittaa yhtenäisiä ja selkeitä soveltamiskäytäntöjä, joiden avulla voidaan erottaa tukimuotoinen matalan kynnyksen/varhainen apu tilanteista, joissa palveluntuottajaa koskevien edellytysten ja valvonnan tulee täysimääräisesti

toteutua. Tällainen lähestymistapa tukee palvelujen käyttäjien yhdenvertaista asemaa hyvinvointialueilla ja edistää valvontalain tavoitteiden toteutumista kokonaisuutena.

Säätelyn tavoitteena tulee olla turvallisuuden ja laadun vahvistaminen ilman, että se tarpeettomasti kaventaa järjestöjen roolia osana palvelujen ja tuen kokonaisuutta samalla vähentäen ihmisten mahdollisuuksia saada tukea ja apua. Esisijaisesti on kuitenkin varmistettava lasten ja nuorten sekä erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien turvallisuus.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 7 (Valvontalain 3 luku Palveluntuottajien ja palveluyksiköiden rekisteröinti)

Rekisteröintimenettelyyn liittyvät keskeiset kehittämistarpeet on muistiossa kuvattu realistisesti. Palveluyksikön käsitteen laajuus ja joustavuus ovat aiheuttaneet tulkintaongelmia joissain tapauksissa sekä palveluntuottajille että valvontaviranomaisille. Rekisteröinnin sujuvuutta on tarpeen kehittää. Rekisteröinnin tulee olla riskiperusteista ja suhteutettua palvelun luonteeseen. Rekisteröinnin tulee palvella ensisijaisesti asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamista. Rekisteröinnillä ei tule kaventaa järjestöjen mahdollisuuksia tarjota matalan kynnyksen tukea.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 8 (Valvontalain 4 luku Omavalvonta)

Omavalvonnan vaatimusten tulee olla toimintaa tukevia, ei muodollisia asiakirjoja. Omavalvonta toimii vain, jos sitä tarkastellaan osana arjen toimintaa ja johtamista, ja sen toteutumista seurataan riittävän tehokkaasti.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 9 (Valvontalain 5 luku Viranomaisvalvonta)

Muistio tuo selkeästi esiin viranomaisvalvonnan alueellisen epäyhtenäisyyden ja ohjeistuksen riittämättömyyden. Valvonnan ennakoitavuuden ja oikeasuhtaisuuden kannalta on keskeistä, että valvontakäytännöt ovat valtakunnallisesti yhtenäisiä ja että hallinnollisen ohjauksen, kehotusten ja seuraamusten välinen suhde on selkeä. Valvonnan tulee tukea yhteistyötä järjestöjen kanssa.

Uuden Lupa- ja valvontaviraston perustaminen tarjoaa mahdollisuuden parantaa käytäntöjen yhtenäisyyttä. Samalla tulee kuitenkin varmistaa, että viranomaisilla on riittävät resurssit ja selkeät toimivaltuudet tehtäviensä hoitamiseen.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 10 (Valvontalain 7 luku Erinäiset säännökset)

Tiedonsaantia, tietojen yhdistämistä ja viranomaisten välistä yhteistyötä koskevat kysymykset ovat keskeisiä valvonnan toimivuuden kannalta. On tärkeää, että tietojärjestelmät ja sääntely tukevat tarkoituksenmukaista tiedon käyttöä ilman päällekkäisiä vaatimuksia palveluntuottajille.

Eryteisesti suhteessa muihin rekistereihin (esim. Kelan, THL:n ja hyvinvointialueiden järjestelmät) tulisi tavoitella parempaa yhteensopivuutta ja tiedon uudelleenkäytettävyyttä.

Kommenttinne arviomuistion luvusta 11 (Valvontalain 8 luku Voimaantulo)

Siirtymäajat, erityisesti julkisten palveluntuottajien osalta, ovat olleet välttämättömiä lain toimeenpanon realistisuuden turvaamiseksi. Muistio osoittaa, että rekisteröintivelvoitteiden täysimääräinen toteutuminen edellyttää edelleen aikaa, ohjausta ja riittäviä resursseja.

Jatkossa on tärkeää arvioida siirtymäsäännösten vaikutuksia yhdenvertaisuuden näkökulmasta ja varmistaa, etteivät eri toimijaryhmät joudu perusteettomasti erilaiseen asemaan. Siirtymäajoissa on huomioitava toimijat, joilla ei ole suuria hallintoresursseja.

Julkisten ja yksityisten toimijoiden pysyvä eriarvoinen asema ei ole hyväksyttävä

Kommenttinne arviomuistion luvusta 12 (Erinäiset kysymykset)

Asiakas- ja potilasturvallisuuskeskuksen asema ja rahoitus edellyttävät selkeyttämistä, jotta keskuksen toiminta voi olla pitkäjänteistä ja vaikuttavaa. Lisäksi valmius- ja varautumista koskevat veloitteet tulee suhteuttaa toimijoiden todellisiin mahdollisuuksiin ja rooleihin.

Muut kommenttinne arviomuistiosta

ETKL katsoo Lastensuojelun keskusliiton näkemyksen mukaisesti, että lapsiystävällisten yhteydenottokeinojen kehittäminen lapsen oikeusturvakeinojen käyttämisen helpottamiseksi on tarpeellista.

Siltaniemi Aki
Ensi- ja turvakotien liitto ry